

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Heikkilä, Hannu

Title: Nostalgiaan kätkeytyvät evakkokokemukset

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Heikkilä, H. (2017). Nostalgiaan kätkeytyvät evakkokokemukset. *Kuriositeettikabi.net*, 2017(1). <http://kuriositeettikabi.net/nostalgiaan-katkeytyvat-evakkokokemukset/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Hannu Heikkilä

Nostalgiaan kätkeytyvät evakkokokemukset

Museokävijän silmissä 1950-luvun alussa rakennettu rintamamiestalo pihapiireineen näyttää nostalgiselta. Evakkosisarusten koti herättää kävijässä muitakin tuntemuksia, koska Mureen perheen tarina kietoutuu osaksi siirtoväen vaiheita evakkopoluilla ja jälleenrakennustöissä.

Suomen Asutusmuseon pihapiiri sijaitsee kauniilla paikalla järven rannalla. Kuva Hannu Heikkilä.

**Jälleenrakennuskauden torjutut
muistot museonäyttelyssä**

Suomen toista maailmansotaa seurannutta jälleenrakennuskautta on yleisesti pidetty onnistuneena prosessina, koska täällä asutettiin siirtoväki ja rintamamiehet, eikä suuria poliittisia kuohuja nähty.

Yksittäisille ihmisille aika merkitsi kuitenkin fyysisiä ja henkisiä vaikeuksia. Noin 400 000 karjalaista menetti kotinsa ja joutui uusille asuinsijoille. Yli puolet karjalaisesta siirtoväestä sai toimeentulonsa maataloudesta. He jatkoivat ammattejaan sotien jälkeen perustetuilla asutustiloilla, mutta osa heistä tunsivat olevansa kuin vieraita omilla maillaan.

Miten museot voivat kertoa tuosta vierauden tunteesta sekä evakkovuosien pettymyksistä ja ongelmista? Tämän artikkelin esimerkkinä tarkastellaan Suomen Asutusmuseota, joka sijaitsee Pohjois-Savossa Lapinlahden Alapitkällä. Se on vuodesta 2000 lähtien välittänyt Mureen evakkoperheen tarinan avulla tietoutta siirtokarjalaisuudesta, jälleenrakennuskaudesta ja elämästä pienviljelystilalla.

Keskeisessä osassa rauhaan paalaamista olivat raivaaminen ja rakentaminen, sillä maaseudulle perustettiin yli 100 000 uutta maatilaa. Yksi näistä pientiloista on Yrjö

Mureen asuntoviljelystila Alapitkällä.
Maatila näyttää kuin miltä tahansa 1940–
1950-luvun taitteessa rakennetulta
pihapiiriltä rintamamiestaloineen,
pitkänomaisine navetta- ja
liiterirakennuksineen, saunoineen sekä
latoineen. Koska rakentaminen oli
säädeltyä ja luvanvaraista, samoja
tyyppiirustuksia käytettiin koko
Suomessa.

Mureen sisarusten koti on museoitu
kokonaisuudessaan rakennuksineen ja
esineineen, eikä sinne ole tuotu
perheenjäsenille kuulumattomia tavaroita.
Nähtävänä ovat fyysiset puitteet
jälleenrakennuskaudelta sekä muun
muassa Karjalasta evakkokuormissa tuodut
tavarat sekä tilalle ostettu irtaimisto 1970-
luvun alkuvuosiin saakka. Nostalgian taakse
piiloutuu evakkovuosien epävarmuutta,
pettymyksiä ja sotaväsymystä, kun osaa
katsoa tuttuuden tulvahduksen taakse.
Evakkouden kokemus on luettava esiin.

Mureen asutustilan päärakennus on valmistunut. Keittiön ikkunan alla seisoo Anni Mure. Kuva: Suomen Asutumuseon arkisto.

Merkitysten ja vihjeiden tulkittamisesta tässä hetkessä

Kokemushistorian tavoittaminen vaatiikin kävijältä kykyä ymmärtää näkemäänsä sekä samaistua menneisyyden ihmisen kohtaloihin. Esimerkiksi Suomen Asutumuseon avaamisen kynnyksellä Ylä-Savon paikallislehti Iisalmen Sanomat uutisoi 8.6.2000, että ”[h]iljaisen eletön paikka vaatii kävijältä aika paljon aivotyötä paljastaakseen sanomansa: mitä on rakentaa elämänsä nollasta uudelleen ja miten pitkää pinnaa vaatii tehdä itse kaikki. Aivan kaikki.” Vanhempi kävijäsukupolvi

muistaa omakohtaisesti museon esittelemän ajanjakson, mikä onkin lähihistoriaa esittelevän museon ominainen piirre. Sen sijaan nuoremmille kävijöille tapahtumat on sidottava kontekstiinsa, missä museo-opastuksen, esittelytekstien ja näyttelyn toteuttamisen rooli korostuvat.

Tarinallisuus, konkreettisuus ja ihmisen mittakaava vetoavat kävijään. Museovieras pääsee kurkistamaan kotiin, jossa aika on pysähtynyt 1950–1970-luvuille. Tässä ympäristössä on mahdollisuus eläytyä karjalaisten vaiheisiin evakossa ja raivioilla sekä peilata nykyaikaa sen omine ongelmineen menneisyyden ratkaisuihin. Esimerkiksi kesällä 2016 Helsingin Sanomissa julkaistiin laaja artikkeli Suomen Asutumuseosta ja Mureen perheen tarinasta.

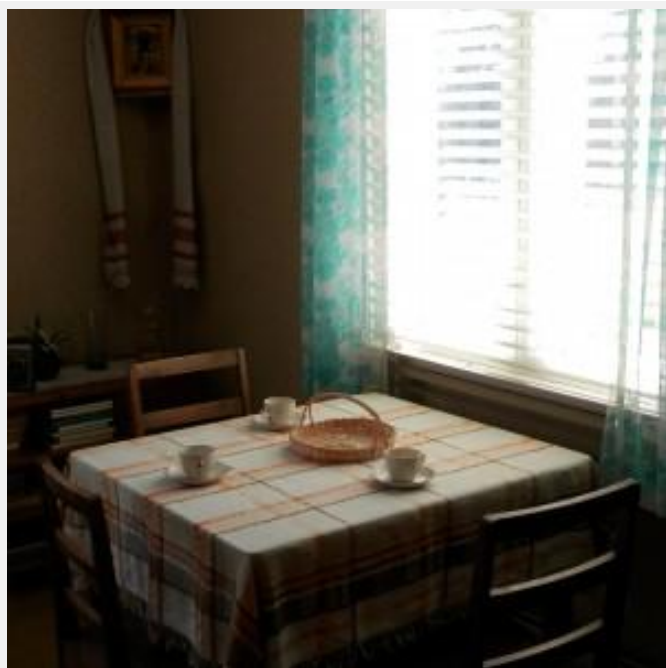
Suomen Asutumuseon perustaminen ja avaaminen osui aikaan, jolloin karjalaisuus kiinnosti erityisesti, koska Neuvostoliiton romahdettua kotiseutumatkailu oli tullut suosituksi. Luovutetussa Karjalassa syntyneet alkoivat käsitellä uudelleen ehkä torjuttujakin evakkomuistoja. Tästä eräinä osoituksina ovat Lapinlahden Karjalaiset ry:n kustantama, Niilo Kuikan kirjoittama kirja ”Evakkojen elämää” (1999) sekä

Asutumuseossa oppaiden ja kävijöiden käymät keskustelut. Toiminnan alkuvaiheen raporteissa kerrotaan, että museokävijöillä on ollut halua ja tarvetta purkaa tuntemuksiaan toisen maailmansodan aikaisista kokemuksista, joita museokäynti oli palauttanut mieleen. Toimiessani museonhoitajana kolmen kesäkauden ajan huomasin saman piirteen. Unohdetut tunteet nousivat pintaan. Useimmiten kerrottiin positiivisia muistoja, mutta negatiivisetkin olivat yleisiä.

Evakkovuosien kulttuurikonflikteissa oli äärimmillään kyse syrjinnästä ja ihmisarvon kiistämisestä. Riitoja synnyttivät ahtaasti asuminen, ennakkoluulot sekä väärinkäsitykset. Ikävät muistot haluttiin unohtaa pian, koska olosuhteet alkoivat vakiintua, ja naapurin kanssa oli hyvä tulla toimeen. Merkkejä evakkoajasta säilyi kuitenkin läpi vuosikymmenten. Esimerkiksi Mureen perheessä säilytettiin runsas kirjeenvaihto, josta on luettavissa eräänlainen ääriesimerkki negatiivisista evakkokokemuksista.

Suomen Asutumuseon perusnäyttelyyn on asetettu esille kaksi kirjettä, jotka eivät suinkaan kerro näistä tapahtumista, vaan

navetan rakentamisesta ja arkielämän sujumisesta. Näyttelyn tarkoituksena on tältä osin kohdistaa huomio jälleenrakennuskauteen. Valinta on tietoinen, ja valinnanvaraa on ollut, koska sisarusten keskinäisiä kirjeitä on kesästä 1944 lähtien säilynyt yli 800 kappaletta. Kirjoittajille itselleen kirjeillä on ollut ilmeistä tunnearvoa, ja ne ovat toimineet siteenä menneisiin tapahtumiin.

Mureeseen odotetaan vieraita. Salin pöydän ympärillä on Karjalasta tuotuja tuoleja, joiden pinta on sateen jäljiltä laikukas. Kuva: Suomen Asutusmuseon perusnäyttelystä, Hannu Heikkilä.

Symbolina sateen vaurioittama tuoli

Kesällä 1944, kun Karjalaa tyhjennettiin toistamiseen, irtaimistoa tuotiin Sisä-

Suomeen rautatiekuljetuksina niin paljon kuin mahdollista. Kyydissä oli suuria puulaatikoita, huonekaluja ja maatalouskoneita. Määränpääasemille muodostui suuria tavararöykkiöitä, joista omaa osoite- ja omistajatiedoin varustettua tavaraansa saattoi etsiä. Suomen Asutumuseossa on nähtävillä Salmin Kirkkojoelta Lapinlahden Alapitkälle kuljetettua irtaimistoa, kuten puulaatikoita, tuoleja, puupytyjä, astioita ja työvälineitä. Salin kalustoon kuuluneisiin puisiin tuoleihin tiivistyy olennaisesti tarina evakkokuljetuksista.

Salin kalusto kokonaisuudessaan joutui sateeseen, jolloin pöytä meni pilalle ja tuolien pinta vaurioitui. Kahdesta tuolista oli myös sahattu jalat poikki, jotta rautatievaunuun sopi mahdollisimman paljon kuljetettavaa. Kun uusi koti valmistui, hankittiin uusi pöytä ja tuoleja. Tarkka museokävijä huomaa, että tuoleissa on pieniä eroja ja toden totta joissakin pinta on kirjava muustakin syystä kuin normaalista kulumisesta.

*Kirjoittaja on
tohtorikoulutettavana
Jyväskylän yliopiston*

*Historian ja etnologian
laitoksella, jossa tekee Suomen
historian väitöskirjaa
rajakarjalaisten
evakkokokemuksista ja
elämäntavan murroksista
vuosina 1939–1979.
Tutkimuksen päälähteenä on
Mureen perheen
kirjekokoelma.*

LÄHTEET

- Iisalmen Sanomat 8.6.2000.
- Heikkilä, Hannu (2016), Evakosta pienviljelijäksi. Kirjeitä ja arkielämää Anni ja Yrjö Mureen asutustilalla Lapinlahden Alapitkällä vuosina 1944–1974. Väärnin Pappilan julkaisuja 18. Lapinlahti: Väärnin Pappila Oy.
- Heikkilä, Hannu (2015), ”Hänen ammattiloil ei juuri helpol piä elä”. Evakkouden, siirtokarjalaisuuden ja asutustilallisuuden määrittämä Mureen sisarusperheen elämäntapa Lapinlahden Alapitkällä 1944–1974. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.